

Universiteit
Leiden

Pedagogische Wetenschappen
Sociale Wetenschappen

**Gedragsproblemen, psychopathische trekken en
zelfvertrouwen bij jongeren met verschillende
etnische achtergronden**

Leonie Visser

Masterscriptie Clinical child and adolescent studies
Pedagogische Wetenschappen
Universiteit Leiden
S1025775
24 juli 2014
Begeleiding: W. Zwaanswijk

Inhoudsopgave

Abstract	2
Inleiding	3
Cultuurverschillen	3
Probleemgedrag bij adolescenten	4
Psychopathische kenmerken.....	5
Psychopathie bij etnische minderheden.....	6
Het social defeat model	7
Onderzoeksvragen en hypothesen	8
Methoden.....	10
Procedure.....	10
Steekproef.....	10
Instrumenten.....	10
Statistische analyses	12
Resultaten	12
Data-inspectie.....	12
Verschillen tussen de etnische groepen in gedragsproblemen	13
Verschillen tussen de etnische groepen in psychopathische trekken	14
De relatie tussen zelfvertrouwen, gedragsproblemen en psychopathische trekken.....	15
Discussie.....	18
Gedragsproblemen.....	18
Psychopathische trekken	19
Het social defeat model	19
Beperkingen.....	21
Implicaties en aanbevelingen	21
Referenties.....	23

Abstract

This study examines behavior problems, psychopathic traits and self-confidence in Dutch, Turkish and Moroccan youth in the Netherlands. The social defeat model states that immigrant youth are prone to developing problems, because of the experience of not being part of the main ethnic group. This can cause stress, which makes the immigrant youth vulnerable. Self-confidence is supposed to protect against this effect. This study applies the social defeat model to behavior problems and psychopathic traits. Youth from age 12 till age 18 filled in questionnaires about themselves. It was found that Dutch youth had more attention/hyperactivity problems, Moroccan youth had more conduct problems and Turkish youth had more problems with peers. Both Moroccan and Turkish youth reported more feelings of superiority. It was also found that self-confidence is inverse related to behavior problems as well as psychopathic traits. Ethnicity did not play a role in this effect with respect to behavior problems. The social defeat model is therefore not applicable to behavior problems. With regard to psychopathic traits, ethnicity also did not seem to play a role. However, a trend became visible, indicating that for Dutch youth psychopathic traits were not related to self-confidence, whereas for Moroccan youth there was a moderate relation between self-confidence and psychopathic traits. The social defeat model may therefore be applicable to psychopathic traits in Moroccan youth.

Inleiding

In 2013 woonden er in Nederland ruim 3,5 miljoen allochtonen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2013b). Hiervan waren bijna twee miljoen allochtonen afkomstig uit niet-westerse landen. Deze groep vormt ruim 11% van de totale Nederlandse bevolking. De grootste groepen niet-westerse allochtonen hebben een Turkse (20%) en Marokkaanse achtergrond (19%). Voor beide groepen geldt dat ongeveer de helft uit tweede generatie allochtonen bestaat. Dit zijn allochtonen die in Nederland geboren zijn, maar van wie één of beide ouders in Turkije of Marokko geboren is. Deze groep groeit (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012). Hoewel een grote groep allochtonen uit Marokko en Turkije al langere tijd in Nederland woont, blijft hun sociaal-economische positie achter bij die van autochtonen (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012). Het gemiddelde opleidingsniveau van allochtonen is lager dan dat van autochtonen. Hoewel dit verschil kleiner is voor tweede generatie allochtonen en aan het afnemen is, bestaat het verschil nog wel. Allochtone kinderen hebben een blijvende taalachterstand op school (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012). Dit geldt het sterkste voor Turkse kinderen. De werkloosheid is hoger bij allochtonen vergeleken met autochtonen, en allochtonen hebben een zwakkere inkomenspositie (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012). Dit geldt het sterkste voor allochtonen met een Marokkaanse achtergrond. Ook ervaren allochtonen discriminatie (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012). Deze minderheidspositie in de samenleving kan effect hebben op de mentale gezondheid van allochtonen (Vollebergh et al., 2005). Het huidige onderzoek gaat hierop in door verschillende soorten gedragsproblemen en factoren die hierbij een rol kunnen spelen te onderzoeken. De focus ligt hierbij op Turkse, Marokkaanse en Nederlandse adolescenten.

Cultuurverschillen

De Turkse, Marokkaanse en Nederlandse culturen verschillen van elkaar. De Nederlandse cultuur kenmerkt zich door individualisme en autonomie (Phalet, Van Lotringen & Entzinger, 2000). Man en vrouw hebben gelijke rechten en vrijheden. In Marokko en Turkije is de familie belangrijk, en zijn er verschillen tussen man en vrouw. Deze culturen zijn meer hiërarchisch en conformistisch van aard (Phalet, Van Lotringen & Entzinger, 2000). Cultuur wordt bepaald door wat mensen denken, doen en geloven (Vedder, 2008). Gebruiken worden van ouders op kinderen doorgegeven, met name door opvoeding en onderwijs. Door immigratie krijgen mensen te maken met een andere cultuur dan de cultuur waarin ze zijn opgegroeid. Zij kunnen hier op verschillende manieren mee omgaan. Dit betreft met name de mate waarin vastgehouden wordt aan de eigen cultuur en de mate waarin de nieuwe cultuur zich toeëigend wordt (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006). Wanneer volledig voor de nieuwe cultuur gekozen wordt, spreekt men van acculturatie. Wanneer men volledig voor de oorspronkelijke cultuur kiest, spreekt men van separatie. Wanneer men geen banden aangaat met de nieuwe cultuur maar ook niet met de oorspronkelijke cultuur, is er sprake van marginalisatie. Wanneer er banden zijn met zowel de nieuwe cultuur als met de oorspronkelijke cultuur, is er sprake van

integratie. Uit onderzoek is gebleken dat er vooral sprake is van integratie (36%) en separatie (23%) onder jongeren in dertien verschillende landen, waaronder Nederland (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006). De jongeren waarbij sprake is van integratie laten de beste psychologische en sociale aanpassing zien. Voor de jongeren waarbij er sprake is van separatie geldt dat hun psychologische welzijn goed is, maar hun sociale aanpassing niet. Integratie leidt tot de beste aanpassing en de minste problemen (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006). Uit het onderzoek van Berry en collega's (2006) bleek echter dat er bij een groot deel van de jongeren geen sprake van integratie is. De problemen die zij hierdoor ondervinden, namelijk een slechtere psychologische en sociale aanpassing, zouden zich kunnen uiten in probleemgedrag. Daarom is het van belang het gedrag van adolescenten van verschillende culturele achtergronden met elkaar te vergelijken.

Probleemgedrag bij adolescenten

Er kunnen zich verschillende soorten gedragsproblemen voordoen bij kinderen en adolescenten. Deze gedragsproblemen worden over het algemeen ingedeeld in externaliserende en internaliserende problemen (Verhulst, 2009). Externaliserende problemen zijn naar buiten gericht en betreffen met name agressief en oppositioneel gedrag. Zowel het kind als de omgeving ondervinden last van de problemen. Internaliserende problemen zijn naar binnen gericht. Dit betreft met name teruggetrokken en angstig gedrag. Het kind heeft er met name zelf last van.

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de prevalenties van verschillende soorten gedragsproblemen bij verschillende etnische groepen (Reijneveld, Harland, Brugman, Verhulst & Verloove-Vanhorick, 2005; Stevens et al., 2005; Vollebergh et al., 2005). Bij een van deze onderzoeken werden zowel artsen en verpleegkundigen als ouders gevraagd te rapporteren over de problemen van hun kinderen (Reijneveld et al., 2005). Artsen en verpleegkundigen gaven aan dat Turkse en Marokkaanse kinderen meer psychosociale problemen hebben dan andere groepen kinderen. De ouders rapporteerden meer internaliserende problemen voor deze kinderen. In een ander onderzoek gaven Turkse en Nederlandse jongeren aan meer externaliserende problemen te hebben dan Marokkaanse jongeren (Stevens et al., 2005). Leerkrachten gaven echter aan dat Marokkaanse jongeren meer externaliserende problemen hadden. Ook blijkt dat verschillende informanten verschillende problemen rapporteren, of problemen op een andere manier rapporteren (Vollebergh et al., 2005). Zo gaven allochtone jongeren in Nederland zelf aan geen problemen te hebben, terwijl hun ouders met name voor dochters meer internaliserende problemen rapporteerden en leerkrachten rapporteerden voor zowel jongens als meisjes meer externaliserende problemen.

Er is geen eenduidige verklaring voor het verschil in gedragsproblemen tussen jongeren van verschillende etnische afkomsten. Factoren waarvan wel is aangetoond dat ze samenhangen met de psychische gezondheid van immigranten zijn sociaal-economische status en de identificatie met de oorspronkelijke cultuur (Vedder, 2008). Door ongunstige sociaal-economische omstandigheden wordt de kans op psychische problemen vergroot. Turkse en Marokkaanse jongeren wonen vaker in

achterstandswijken. Hierdoor zijn zij kwetsbaarder voor psychische problemen (Vollebergh et al., 2005). Dit kan een rol spelen in het ontwikkelen van gedragsproblemen.

Psychopathische kenmerken

Wanneer gekeken wordt naar gedragsproblemen bij verschillende etnische groepen, is ook delinquentie een relevant onderwerp. De groep verdachten van misdrijven die in Nederland gepleegd zijn bestaat voor 23% uit niet-westerse allochtonen, terwijl deze groep maar 11% van de totale bevolking beslaat (CBS, 2013a). Er is dus sprake van een oververtegenwoordiging van allochtonen in het justitiële circuit. Dit geldt ook voor jongeren; 21% van de jongeren die in aanraking komen met Bureau Halt zijn niet-westerse allochtonen (CBS, 2013c). Recent is een meta-analyse uitgevoerd waaruit blijkt dat delinquentie en recidivisme onder jongeren samenhangen met psychopathische trekken (Asscher et al., 2011). Aangezien allochtone jongeren oververtegenwoordigd zijn in de jeugdcriminaliteit, is er bij hen wellicht meer sprake van psychopathische trekken dan bij Nederlandse jongeren. Psychopathie als construct is uitgebreid beschreven door Cleckley (1976). Hij beschrijft 16 kenmerken, die neerkomen op oneerlijkheid, een gebrek aan schaamte, oppervlakkige charme, pathologische egocentriciteit, een gebrekkig gevoelsleven, gebrek aan wederkerigheid in relaties en het niet in staat zijn een plan voor het leven te volgen. Door Hare (2003) zijn deze kenmerken ingedeeld in drie bredere constructen, namelijk de affectieve factor die zich kenmerkt door een gebrekkig gevoelsleven, de interpersoonlijke factor die zich kenmerkt door egocentriciteit, oppervlakkigheid en oneerlijkheid, en de lifestyle factor die zich kenmerkt door impulsiviteit en het niet inzien van de consequenties van het eigen gedrag.

De persoonlijkheidsstoornis psychopathie wordt alleen bij volwassenen gediagnosticeerd, omdat de persoonlijkheid van jongeren nog in ontwikkeling is. Bepaalde persoonlijkheidstrekken die met psychopathie te maken hebben worden echter al in de jeugd zichtbaar. Het onderzoek bij kinderen en jongeren richt zich op de zogenaamde *callous-unemotional* trekken (CU-trekken; Feilhauer & Cima, 2013). Deze trekken bevatten kenmerken van de affectieve factor, en richten zich met name op kilheid en gebrek aan empathie. Deze trekken worden gezien als de kernsymptomen van de psychopathische stoornis. Het gebrek aan inlevingsvermogen en empathie bij psychopaten uit zich in antisociaal gedrag. Psychopathische trekken in het algemeen en *callous-unemotional* trekken specifiek kunnen antisociaal gedrag voorspellen (Muñoz & Frick, 2012). Er is onderzoek gedaan naar de relatie tussen agressie en *callous-unemotional* trekken. De jongens die hoog scoorden op deze trekken, bleken zowel reactieve agressie als instrumentele, doelbewuste agressie te vertonen (Muñoz & Frick, 2012). Adolescenten die wel agressie vertoonden maar geen psychopathische trekken hadden, bleken vaker een lage verbale intelligentie en een negatieve attributiestijl te hebben. Zij reageerden agressief wanneer zij een situatie niet begrepen of verkeerd opvatten. Bij adolescenten met psychopathische trekken lijkt er een ander mechanisme werkzaam te zijn. Wellicht vinden zij het door hun gebrek aan

empathie geoorloofd om agressie in te zetten om hun eigen doelen te bereiken, en zien zij hier niet de nadelige gevolgen voor zichzelf in (Muñoz & Frick, 2012).

De beschrijving van de stoornis psychopathie bestaat uit veel persoonlijkheidskenmerken (Cleckley, 1976). Hoewel de persoonlijkheid pas aan het eind van de adolescentie volledig ontwikkeld is, kunnen psychopathische trekken in de kindertijd al betrouwbaar gemeten worden (Lynam et al., 2009). Na verschillende lange en korte intervallen psychopathische trekken te meten tijdens de adolescentie bleek er sprake te zijn van stabiliteit. Ook tussen de adolescentie en de volwassenheid bleven psychopathische trekken stabiel (Lynam, Loeber & Stouthamer-Loeber, 2008).

Naar het ontstaan van psychopathie is wel onderzoek gedaan, maar er is geen eenduidig beeld over een specifieke oorzaak. Er is onderzoek gedaan waaruit blijkt dat psychopathische trekken deels erfelijk zijn (Viding & Larsson, 2010). Er zijn echter ook omgevingsfactoren die met psychopathische trekken samenhangen (Larsson, Viding & Plomin, 2008). Zo zijn slechte opvoedingsvaardigheden van de ouders onderzocht als factor die psychopathie zou kunnen veroorzaken. Negatief ouderschap, zoals harde discipline, werd geassocieerd met meer antisociaal gedrag en callous-unemotional trekken. Een slechte communicatiestijl tussen ouders en kinderen is eveneens een risico voor het ontwikkelen van psychopathische trekken (Pardini & Loeber, 2007). De bredere omgeving waarin kinderen opgroeien is ook van belang. Een laag inkomen en een lage sociaaleconomische status voorspellen psychopathie (Farrington, Ullrich & Salekin, 2010). Het opgroeien in een welgestelde familie zonder delinquent vrienden en zonder fysieke discipline vormt een beschermende factor tegen het ontwikkelen van psychopathie (Lynam, Loeber & Stouthamer-Loeber, 2008). Dit wijst erop dat het ontwikkelen van psychopathie afhankelijk is van zowel genetische invloeden als omgevingsinvloeden.

Psychopathie bij etnische minderheden

Allochtone jongeren hebben een minderheidspositie in Nederland (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012). Omdat het opgroeien in een gezin met een laag inkomen en een lage sociaaleconomische status een risicofactor kan zijn voor het ontwikkelen van psychopathie (Farrington, Ullrich & Salekin, 2010), is het relevant te onderzoeken of allochtone jongeren meer psychopathische trekken hebben dan autochtone jongeren. Naar verschillen in psychopathische trekken tussen etnische groepen is nog weinig onderzoek gedaan. Het bestaande onderzoek is met name gericht op blanke mannen en jongens (Asscher et al., 2014). Een van de redenen hiervoor is dat instrumenten waarmee psychopathie gemeten wordt vaak alleen voor autochtonen genormeerd en gevalideerd zijn. In Nederland is voor de Youth Psychopathic Traits Inventory (YPI) onderzocht in hoeverre de drie constructen van psychopathie bij delinquente Marokkaanse en Nederlandse jongeren overeenkomen (Veen et al., 2011). Hieruit bleek dat Marokkaanse en Nederlandse jongeren vergelijkbaar scoren op de verschillende constructen, en dat bij beiden de lifestyle factor samenhangt met externaliserend probleemgedrag en de affectieve factor en in mindere mate de interpersoonlijke factor met

aandachtsproblemen. Bij zowel Marokkaanse als Nederlandse jongeren zijn de drie factoren van psychopathie te onderscheiden.

Recent is in Nederland onderzocht of jongeren behorend tot etnische minderheden verschillen van Nederlandse jongeren in psychopathische trekken (Asscher et al., 2014). Dit onderzoek werd uitgevoerd met jongeren die wegens geweldsmisdrijven gedetineerd waren. De allochtone groep bestond voornamelijk uit jongeren afkomstig uit Marokko, Suriname, de Nederlandse Antillen en Turkije. Deze jongeren bleken niet te verschillen van Nederlandse jongeren in hun scores op impulsiviteit. Voor CU-trekken werd wel een verschil gevonden. Nederlandse geweldsplegers bleken meer CU-trekken te hebben dan allochtone geweldsplegers. Ook bleek dat er voor Nederlandse jongeren een sterkere samenhang was tussen impulsiviteit en delinquentie gerapporteerd door ouders en jongeren zelf. Voor beide groepen gold echter dat er geen samenhang gevonden werd tussen psychopathie en officiële data over delinquentie.

Het is opmerkelijk dat Nederlandse gedetineerde jongeren meer CU-trekken hebben dan allochtone gedetineerde jongeren, omdat uit eerder onderzoek blijkt dat allochtone jongeren meer gedragsproblemen hebben (Reijneveld et al., 2005; Stevens et al., 2005; Vollebergh et al., 2005). Mogelijk worden allochtone jongeren sneller opgepakt voor delicten dan Nederlandse jongeren (Asscher et al., 2014). Tot nu toe is onderzoek naar psychopathische trekken bij jongeren met verschillende etnische achtergronden alleen uitgevoerd met gedetineerde jongeren. Wellicht zouden er andere resultaten gevonden worden wanneer gekeken wordt naar de algemene populatie. Dit onderzoek zal zich daarom richten op psychopathische kenmerken van zowel allochtone als Nederlandse jongeren in de algemene populatie.

Het social defeat model

Allochtonen hebben te maken met een nadelige positie in de samenleving. Ze worden geconfronteerd met discriminatie en negatieve stereotypering (Vedder, 2008). Dit vormt een bedreiging voor hun zelfvertrouwen en sociale identiteit, en hierdoor kunnen allochtonen stress ervaren (Veling, Hoek, Wiersma & Mackenbach, 2010). Dit geldt met name voor jongeren die hun identiteit aan het ontwikkelen zijn. Het gevolg van stress over de sociale identiteit kan ertoe leiden dat jongeren ervoor kiezen hun etnische identiteit te negeren en zich volledig te richten op de nieuwe cultuur. Dit is echter niet eenvoudig; het zich volledig richten op de nieuwe cultuur levert vaak meer stress op dan het behoren tot een etnische minderheid op zich (Veling, Hoek, Wiersma & Mackenbach, 2010). Doordat jongeren zich op de nieuwe cultuur richten, kunnen ze *social defeat* ervaren. Dit houdt in dat zij zich een buitenstaander voelen ten opzichte van de meerderheid die autochtoon is (Veling, Hoek, Wiersma & Mackenbach, 2010). Wellicht speelt dit een rol in het ontwikkelen van gedragsproblemen en psychopathische trekken. Jongeren kunnen er ook voor kiezen zich te richten op hun etnische identiteit. Wanneer zij zich op een positieve manier weten te onderscheiden van de meerderheid, vergroot dit het zelfvertrouwen. Dit vormt een buffer tegen het ontwikkelen van bijvoorbeeld

schizofrenie. Bij allochtonen komt schizofrenie vaker voor dan bij autochtonen (Selten & Cantor-Graae, 2005). Een verklaring die het social defeat model hiervoor biedt is dat een kwetsbaarheid voor schizofrenie eerder tot uiting komt bij allochtonen omdat ze met sociale stress te maken hebben. Nog niet eerder is onderzocht of een dergelijke verklaring ook van toepassing is op het ontwikkelen van gedragsproblemen en psychopathische trekken. In dit onderzoek wordt onderzocht of het social defeat model eveneens van toepassing is op gedragsproblemen en psychopathie bij allochtonen.

Een belangrijke factor in het social defeat model is etnische identiteit. Wanneer allochtone jongeren zich sterk kunnen identificeren met een bepaalde cultuur, vergroot dit het zelfvertrouwen, doordat de jongeren het gevoel hebben ergens bij te horen. Uit onderzoek bleek dat deze jongeren minder gedragsproblemen hadden dan jongeren die minder zelfvertrouwen hadden (Wissink, Deković, Yağmur, Stams & De Haan, 2008). Een laag zelfvertrouwen kan een aanwijzing zijn voor een minder sterk ontwikkelde etnische identiteit en het ervaren van social defeat. Daarom wordt in dit onderzoek zelfvertrouwen als maat voor social defeat gehanteerd.

Onderzoeksvragen en hypothesen

Jongeren met een etnische minderheidsachtergrond vertonen meer gedragsproblemen dan Nederlandse jongeren volgens leerkrachten en ouders (Stevens et al., 2005; Vollebergh et al., 2005). Dit vormt de aanleiding voor dit onderzoek. Dit onderzoek richt zich, naast gedragsproblemen, met name op psychopathische trekken bij etnische minderheden, omdat hier nog weinig over bekend is. Etnische minderheden in Nederland hebben te maken met negatieve omstandigheden zoals discriminatie, een laag inkomen en een lage sociaal-economische status (Gijsberts, Huijnk & Dagevos, 2012). Dit zou psychopathische trekken kunnen voorspellen. Daarnaast kan stress door social defeat ervoor zorgen dat genetische kwetsbaarheden tot uiting komen (Selten & Cantor-Graae, 2005). Dit kan betrekking hebben op gedragsproblemen en op psychopathische trekken. Het is daarom interessant om te onderzoeken in hoeverre etnische minderheden meer gedragsproblemen en psychopathische trekken hebben dan autochtone Nederlanders. Zelfvertrouwen kan een buffer vormen tegen stress door social defeat (Selten & Cantor-Graae, 2005). Daarom wordt ook deze factor meegenomen in dit onderzoek.

De hoofdvraag die hieruit voortvloeit is ‘In hoeverre is er een relatie tussen etniciteit, gedragsproblemen en psychopathische kenmerken, en welke rol speelt zelfvertrouwen hierbij?’

Om dit te onderzoeken worden verschillende hypothesen getoetst. De eerste deelvraag is ‘Zijn er verschillen tussen de etnische groepen in gedragsproblemen?’ Verwacht wordt dat Turkse en Marokkaanse jongeren meer gedragsproblemen hebben dan Nederlandse jongeren (Stevens et al., 2005; Vollebergh et al., 2005). De tweede deelvraag is ‘Zijn er verschillen tussen de etnische groepen in psychopathische kenmerken?’ Asscher et al. (2014) vonden dat Nederlandse gedetineerde jongeren meer CU-trekken hadden. Op basis van het social defeat model (Veling, Hoek, Wiersma & Mackenbach, 2010) wordt echter verwacht dat Turkse en Marokkaanse jongeren uit de normale populatie meer psychopathische kenmerken hebben dan Nederlandse jongeren. Omdat zelfvertrouwen

een bepalende rol speelt in het social defeat model is de derde deelvraag ‘Zijn er verschillen tussen de etnische groepen in zelfvertrouwen?’ Verwacht wordt dat Nederlandse jongeren meer zelfvertrouwen hebben, omdat zij bij de meerderheid horen en zich geen buitenstaander voelen. Zelfvertrouwen kan een buffer vormen tegen het ontwikkelen van gedragsproblemen (Wissink et al., 2008). Daarom is de vierde deelvraag ‘Speelt etniciteit een rol in de relatie tussen zelfvertrouwen en gedragsproblemen?’. De vijfde deelvraag is ‘Speelt etniciteit een rol in de relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische kenmerken?’ Verwacht wordt dat zelfvertrouwen voor Turkse en Marokkaanse jongeren wel samenhangt met gedragsproblemen en psychopathische kenmerken, maar voor Nederlandse jongeren niet (Veling, Hoek, Wiersma & Mackenbach, 2010).

Methoden

Procedure

Deelnemers aan het onderzoek werden geworven via scholen. Scholen werden gebeld met de vraag of ze mee wilden werken aan het onderzoek. Indien dit het geval was, verstrekte de school brieven aan ouders met informatie over het onderzoek en de vraag of ouders toestemming gaven om hun kind mee te laten doen. Het onderzoek vond plaats op de deelnemende scholen. Leerlingen vulden digitaal een aantal vragenlijsten in. Er wilden 18 scholen meewerken aan het onderzoek. Een veelgenoemde reden om niet aan het onderzoek deel te nemen was tijdgebrek. Daarnaast gaven scholen aan vaak benaderd te worden om deel te nemen aan onderzoeken.

Steekproef

De steekproef voor dit onderzoek bestond uit jongeren van 12 tot 18 jaar oud. 678 Leerlingen vulden de vragenlijsten in. De totale steekproef bestond uit 362 jongens (53%) en 316 meisjes (47%). Aan de hand van het geboorteland van de leerlingen en hun ouders en grootouders werd de etnische achtergrond van de leerlingen bepaald. Indien één van de ouders of grootouders in het buitenland geboren was, werd een leerling tot een bepaalde allochtone groep gerekend. De groep Nederlandse jongeren bestond uit 211 leerlingen. De groep Marokkaanse jongeren bestond uit 184 leerlingen en de groep Turkse jongeren bestond uit 144 leerlingen. 139 Leerlingen hadden een andere etnische achtergrond dan de Nederlandse, Marokkaanse of Turkse. Zij waren bijvoorbeeld afkomstig uit Suriname of de Nederlandse Antillen. Deze jongeren zijn in het onderzoek niet meegenomen.

De gemiddelde leeftijd van de totale groep jongeren was 14.83 jaar ($SD = 1.48$). De gemiddelde leeftijden en SES per groep uitgesplitst zijn terug te vinden in Tabel 1. De jongeren waren afkomstig uit de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Zeeland.

Tabel 1.

Beschrijvende kenmerken van de verschillende etnische groepen

Etnische groep	<i>N</i>	Jongens	Meisjes	Leeftijd		SES	
				<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Nederlandse groep	211	112	99	14.94	1.59	13.99	1.92
Marokkaanse groep	184	95	89	14.89	1.35	12.61	2.03
Turkse groep	144	75	69	14.89	1.48	12.78	1.95

Instrumenten

Gedragsproblemen. De aanwezigheid van gedragsproblemen werd gemeten met de Nederlandse vertaling van de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Van Widenfelt, Goedhart, Treffers & Goodman, 2003). De SDQ wordt gebruikt om de psychosociale aanpassing te

meten bij adolescenten van 11 tot 17 jaar. Deze vragenlijst vullen jongeren over zichzelf in. De vragenlijst bestaat uit 25 items die verdeeld kunnen worden in vijf schalen. Dit zijn de schalen Emotionele problemen, Gedragsproblemen, Hyperactiviteit-inattentie, Problemen met leeftijdsgenoten en Prosociaal gedrag. In dit onderzoek wordt allereerst gebruik gemaakt van de totaalscore op de vragenlijst. Vervolgens worden ook de subschalen bekeken. De items van de vragenlijst zijn stellingen waarvan de jongeren aan moeten geven of deze ‘niet waar’, ‘een beetje waar’ of ‘zeker waar’ is voor hen. Voorbeelditems zijn ‘Ik word erg boos en ben vaak driftig’ en ‘Ik denk na voor ik iets doe’.

De betrouwbaarheid is berekend over de SDQ als geheel. De Cronbach's α van de SDQ in dit onderzoek is 0.76. De betrouwbaarheidscoëfficiënten van de subschalen liggen tussen de 0.37 en 0.76.

Psychopathische trekken. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de Nederlandse vertaling van de Youth Psychopathic Traits Inventory (YPI; Andershed, Kerr, Stattin & Levander, 2002) om psychopathische trekken te meten. Deze vragenlijst maakt eveneens gebruik van zelfrapportage en is te gebruiken bij jongeren vanaf 12 jaar. De schaal bestaat uit 50 items die te verdelen zijn in tien schalen. Deze schalen betreffen de kernsymptomen van psychopathie, namelijk Grandioosheid, Bedrieglijke charme, Leugenachtigheid, Manipulatie, Gebrek aan emotie, Meedogenloosheid, Harteloosheid, Sensatie zoeken, Impulsiviteit en Gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel. Daarnaast kunnen drie factoren onderscheiden worden. Dit betreft de Affectieve factor, de Interpersoonlijke factor en de Lifestyle factor. In dit onderzoek wordt allereerst gebruik gemaakt van de totaalscore op de vragenlijst. Vervolgens wordt ook gekeken of de groepen verschillen in hun scores op de subschalen. De items bestaan uit stellingen waarvan de jongeren op een 4-puntschaal aan moeten geven in hoeverre de stelling op henzelf van toepassing is. Voorbeelditems zijn ‘Het zou beter gaan met de wereld als ik de leiding had’ en ‘Soms merk ik dat ik lieg zonder een bepaalde reden’.

Er is in dit onderzoek gekeken naar de betrouwbaarheid van de YPI als geheel. De Cronbach's α van de YPI in dit onderzoek is 0.92. De betrouwbaarheidscoëfficiënten van de subschalen liggen tussen de 0.56 en 0.77. De Cronbach's α van de Affectieve factor is 0.75, die van de Interpersoonlijke factor 0.90 en die van de Lifestyle factor 0.83.

Zelfvertrouwen. De vragenlijst waarmee in dit onderzoek zelfvertrouwen in kaart gebracht werd, is de Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES; Rosenberg, 1965). Dit is een vragenlijst bestaande uit tien items die adolescenten over zichzelf invullen. Er zijn vijf items positief geformuleerd, bijvoorbeeld ‘Ik vind dat ik een aantal goede kwaliteiten heb’. De andere vijf items zijn negatief geformuleerd, bijvoorbeeld ‘Soms denk ik dat ik niets waard ben’. Adolescenten moeten op een 4-puntsschaal aangeven in hoeverre ze het eens zijn met de stelling. De antwoorden waaruit ze kunnen kiezen zijn ‘helemaal mee eens’, ‘mee eens’, ‘mee oneens’ en ‘helemaal mee oneens’.

De Cronbach's α van de RSES in dit onderzoek is 0.86.

Statistische analyses

Er worden in dit onderzoek verschillende groepen met elkaar vergeleken. Door middel van MANOVA's kan getoetst worden of de scores van de verschillende groepen significant van elkaar verschillen. Er wordt gekeken naar verschillen in scores op gedragsproblemen, psychopathische trekken en zelfvertrouwen. Vervolgens wordt er gekeken of er een relatie is tussen zelfvertrouwen enerzijds en gedragsproblemen en psychopathische trekken anderzijds. Dit wordt getest door het berekenen van correlaties. Tenslotte wordt onderzocht of etniciteit een modererende rol speelt in de relatie tussen zelfvertrouwen enerzijds en gedragsproblemen en psychopathische trekken anderzijds. Dit wordt getest met een ANCOVA. Voor alle analyses geldt dat een significantieniveau van $\alpha = 0.05$ gehanteerd wordt.

Resultaten

Data-inspectie

Allereerst is gekeken naar de verdeling van de variabelen. Gegevens hierover zijn terug te vinden in Tabel 2. Variabelen zijn normaal verdeeld wanneer de gestandaardiseerde scheefheid en gepiekttheid tussen 3 en -3 liggen. Dit is bij geen van de variabelen het geval. De variabele totaalscore op de SDQ is licht scheef naar rechts verdeeld. De variabele totaalscore op de YPI is eveneens scheef naar rechts verdeeld. Dat betekent dat de jongeren op deze twee variabelen vaker laag dan hoog scores. De variabele totaalscore op de RSES is scheef naar links verdeeld. Dat betekent dat op zelfvertrouwen meer jongeren hoog dan laag scores.

Tabel 2.

Kenmerken van de variabelen

Variabele	Totaalscore SDQ	Totaalscore YPI	Totaalscore RSES
<i>N</i>	532	535	533
Min.	20	55	10
Max.	49	172	40
<i>M</i>	31.12	94.32	30.37
<i>SD</i>	5.47	20.46	6.14
Gest. scheefheid	4.28	7.82	-8.52
Gest. gepiekttheid	-0.44	4.19	4.43
Gest. scheefheid na logtransformatie	0.29	2.09	-17.60
Gest. gepiekttheid na logtransformatie	-1.87	-0.53	22.30

Middels boxplots is er gecontroleerd op uitbijters. Bij de YPI is er een extreme uitbijter. Wanneer naar de scores van deze persoon gekeken wordt, valt op dat deze persoon overal hetzelfde antwoord geeft, ook op de vragen die tegengesteld geformuleerd zijn. Deze persoon heeft de vragenlijsten niet serieus ingevuld, en wordt in de analyses niet meegenomen. Dit geldt ook voor een persoon die de SDQ en RSES niet serieus ingevuld heeft. Uit een scatterplotmatrix blijken geen bivariate uitbijters. De univariate uitbijters die niet extreem waren, worden in de analyses wel meegenomen, omdat in dit onderzoek met name de jongeren met problemen (degenen die hoger of lager scoren dan de rest) van belang zijn. Ook blijkt uit de scatterplotmatrix dat er bij deze personen een te verwachten patroon van scores is.

Omdat parametrische testen de voorwaarde hebben dat variabelen normaal verdeeld moeten zijn, is er een logaritmische transformatie uitgevoerd op de variabelen totaalscore op de SDQ en YPI, en op de subschalen van deze vragenlijsten. Voor de totaalscore op de RSES geldt dat de logaritmische variabele nog sterker scheef verdeeld was dan de originele variabele, dus is de transformatie achterwege gelaten.

Verschillen tussen de etnische groepen in gedragsproblemen

Met een ANOVA is getest of de etnische groepen verschillen in hun totaalscore op gedragsproblemen. Er werd een significant effect gevonden ($F(2, 529) = 3.86, p = 0.022$). De Nederlandse groep scoort significant hoger dan de Marokkaanse groep. Nederlandse jongeren hebben meer algemene gedragsproblemen dan Marokkaanse jongeren. De gemiddelde scores en standaarddeviaties van de verschillende groepen zijn weergegeven in Tabel 3. Er is vervolgens een MANOVA uitgevoerd met alle subschalen van de SDQ als afhankelijke variabelen. Er is een significant MANOVA effect gevonden (Pillai's Trace = 0.15, $F(10, 1054) = 10.99, p < 0.001$). Er blijken op verschillende subschalen significante effecten te zijn. De etnische groepen verschillen significant op hyperactiviteit/aandachtsproblemen ($F(2, 529) = 23.19, p < 0.001$). De Nederlandse groep rapporteert meer hyperactiviteits- en aandachtsproblemen dan zowel de Marokkaanse als de Turkse groep. De etnische groepen scoorden ook verschillend op problemen met leeftijdsgenoten ($F(2, 529) = 5.50, p = 0.004$). De Turkse groep rapporteert significant meer problemen met leeftijdsgenoten dan de Nederlandse groep. Tot slot werd er een significant effect gevonden op de schaal gedragsproblemen ($F(2, 529) = 3.10, p = 0.048$). De Marokkaanse groep rapporteert meer gedragsproblemen dan de Nederlandse groep. Dit zijn met name gedragsproblemen die met gezag te maken hebben. Samenvattend ervaren Nederlandse jongeren meer problemen met hyperactiviteit en concentratie, allochtone jongeren daarentegen ervaren meer problemen met leeftijdsgenoten en gedragsproblemen.

Tabel 3.

Scores van de groepen op de verschillende subschalen van de SDQ

Schalen	Nederlands		Marokkaans		Turks	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Totaal probleemgedrag	3.45 ^a	0.16	3.40 ^a	0.18	3.41	0.18
Hyperactiviteit/ Aandachtsproblemen	2.29 ^{a, b}	0.27	2.11 ^a	0.30	2.16 ^b	0.27
Emotionele problemen	2.00	0.28	1.94	0.28	1.94	0.27
Problemen met leeftijdsgenoten	1.92 ^b	0.22	1.96	0.22	2.00 ^b	0.23
Gedragsproblemen	1.92 ^a	0.22	1.98 ^a	0.24	1.95	0.22

Noot: a = verschil tussen Nederlandse en Marokkaanse groep.

b = verschil tussen Nederlandse en Turkse groep.

Verschillen tussen de etnische groepen in psychopathische trekken

Ook voor psychopathische trekken geldt dat eerst met een ANOVA gekeken is of de etnische groepen verschillen in hun totaalscore. Er werd geen significant effect gevonden ($F(2, 532) = 0.17, p = 0.85$). De groepen verschillen niet in hun totaalscore op psychopathische trekken. Eveneens met een MANOVA is getoetst of de etnische groepen van elkaar verschillen in de subschalen van psychopathische trekken. De gemiddelde scores en standaarddeviaties van de verschillende groepen zijn weergegeven in Tabel 4. Er is een significant MANOVA effect gevonden (Pillai's Trace = 0.15, $F(26, 1042) = 3.31, p = < 0.001$). Er is dus een significant verschil tussen de etnische groepen. De eerste schaal waarop de groepen significant verschillen van elkaar is Grandioosheid ($F(2, 532) = 15.50, p = < 0.001$). De Nederlandse groep scoort lager dan de Marokkaanse en Turkse groep. Allochtone jongeren rapporteren meer gevoelens van egocentrisme en superioriteit. De tweede schaal waarop de groepen significant verschillen van elkaar is Impulsiviteit ($F(2, 532) = 4.79, p = 0.009$). De Nederlandse groep scoort hoger dan de Turkse groep. Nederlandse jongeren zijn meer geneigd impulsief te handelen. De derde schaal waarop de groepen verschillen is Leugenachtigheid ($F(2, 532) = 3.06, p = 0.048$). Ook op deze schaal scoort de Nederlandse groep hoger dan de Turkse groep. Nederlandse jongeren geven aan vaker en makkelijker te liegen.

Tabel 4.

Scores van de groepen op de verschillende subschalen van de YPI

Schalen	Nederlands		Marokkaans		Turks	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Totaal psychopathische trekken	4.52	0.22	4.53	0.22	4.53	0.19
Bedrieglijke charme	2.08	0.34	2.09	0.36	2.11	0.35
Grandioosheid	2.03 ^{a, b}	0.33	2.15 ^a	0.34	2.23 ^b	0.33
Manipulatie	2.03	0.33	2.06	0.34	2.09	0.31
Harteloosheid	2.08	0.33	2.15	0.34	2.12	0.32
Meedogenloosheid	2.39	0.27	2.38	0.30	2.37	0.28
Gebrek aan emotie	2.23	0.29	2.28	0.30	2.29	0.30
Impulsiviteit	2.37 ^b	0.32	2.30	0.33	2.27 ^b	0.30
Leugenachtigheid	2.05 ^b	0.33	2.01	0.34	1.96 ^b	0.32
Gebrek aan verantwoordelijkheid	2.02	0.31	1.99	0.33	1.94	0.31
Sensatie zoeken	2.48	0.28	2.47	0.27	2.43	0.25

Noot: a = verschil tussen Nederlandse en Marokkaanse groep.

b = verschil tussen Nederlandse en Turkse groep.

De relatie tussen zelfvertrouwen, gedragsproblemen en psychopathische trekken

Met een ANOVA is getoetst of de etnische groepen verschillen in de mate van zelfvertrouwen. Er is geen significant verschil gevonden ($F(2, 530) = 2.91, p = 0.056$). Er wordt echter wel een trend zichtbaar. De Nederlandse jongeren ($M = 29.58, SD = 6.04$) rapporteren minder zelfvertrouwen dan Marokkaanse ($M = 30.87, SD = 6.07$) en Turkse jongeren ($M = 30.91, SD = 6.30$).

Vervolgens is met een Pearson correlatie getoetst of zelfvertrouwen samenhangt met gedragsproblemen en psychopathische trekken. Zelfvertrouwen hangt negatief samen met gedragsproblemen ($r(531) = -0.43, p < 0.001$). Jongeren die hoog scoren op gedragsproblemen, scoren laag op zelfvertrouwen. Er is eveneens een significante negatieve samenhang tussen zelfvertrouwen en psychopathiescores ($r(531) = -0.13, p = 0.003$). Jongeren die hoog scoren op psychopathische trekken, scoren laag op zelfvertrouwen. In Tabel 5 is te zien dat voor Marokkaanse jongeren geldt dat zelfvertrouwen samenhangt met zowel gedragsproblemen als psychopathische trekken. Voor Nederlandse en Turkse jongeren geldt dat zelfvertrouwen alleen samenhangt met gedragsproblemen.

Tabel 5.

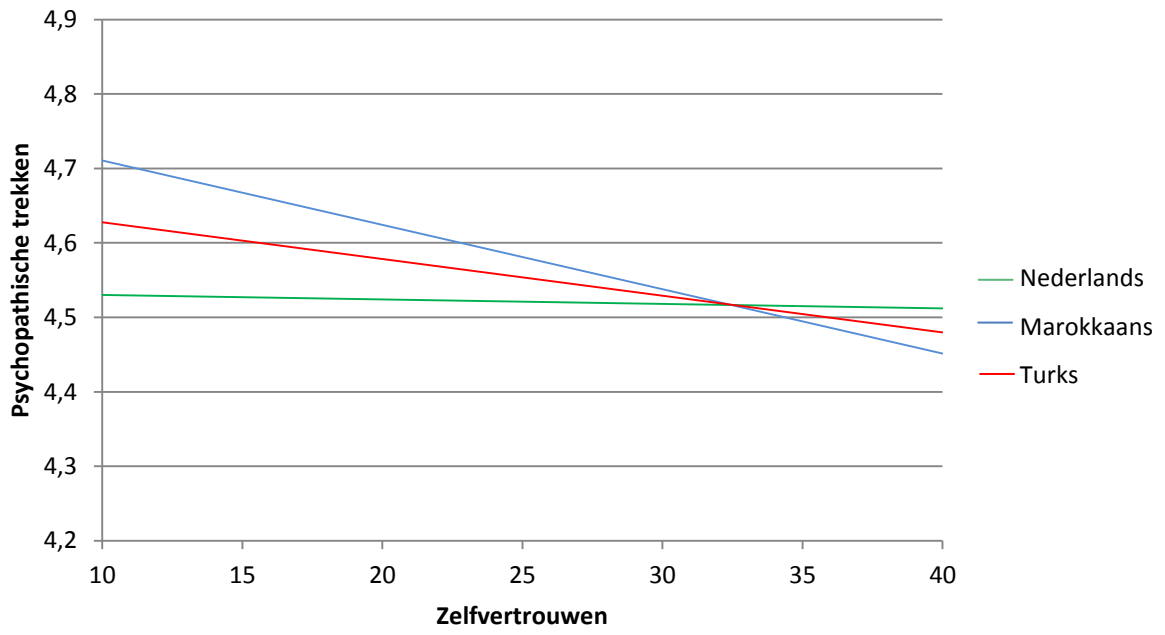
Correlatiematrix per etnische groep

		(1) zelfvertrouwen	(2) probleemgedrag	(3) psychopathische trekken
Nederlands	(1)	-		
	(2)	-0.36*	-	
	(3)	-0.017	0.45*	-
Marokkaans	(1)	-		
	(2)	-0.49*	-	
	(3)	-0.24*	0.60*	-
Turks	(1)	-		
	(2)	-0.42*	-	
	(3)	-0.16	0.49*	-

Noot: * $p < 0.01$

Om te onderzoeken of de gevonden relaties tussen zelfvertrouwen enerzijds en gedragsproblemen en psychopathische trekken anderzijds beïnvloed worden door etniciteit, zijn ANCOVA's uitgevoerd. Allereerst is dit gedaan voor gedragsproblemen. Het ANCOVA-model is significant ($F(5, 526) = 25.60, p < 0.001$). Zelfvertrouwen heeft een significant hoofdeffect op gedragsproblemen ($F(1, 528) = 114.03, p < 0.001$). Etniciteit heeft echter geen hoofdeffect op gedragsproblemen ($F(2, 528) = 1.87, p = 0.16$). Er is ook geen significant interactie-effect tussen etniciteit en zelfvertrouwen ($F(2, 526) = 2.04, p = 0.13$). De relatie tussen zelfvertrouwen en gedragsproblemen is hetzelfde voor de verschillende etnische groepen.

Het ANCOVA-model met de variabelen etniciteit, zelfvertrouwen en psychopathische trekken is eveneens significant ($F(5, 527) = 5.51, p < 0.001$). Er is een significant hoofdeffect van zelfvertrouwen op psychopathische trekken ($F(1, 529) = 9.21, p < 0.003$). Er is echter geen significant hoofdeffect van etniciteit op psychopathische trekken ($F(2, 529) = 0.40, p = 0.67$). Het interactie-effect tussen etniciteit en zelfvertrouwen is eveneens niet significant ($F(2, 527) = 2.61, p = 0.07$). De relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken lijkt hetzelfde te zijn voor de verschillende etnische groepen. Er is echter wel een trend zichtbaar die erop wijst dat de relatie voor de verschillende groepen verschilt. Voor Nederlandse jongeren lijkt er geen relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken te zijn. Bij Turkse en met name Marokkaanse jongeren lijkt er wel een relatie te zijn. Dit is weergegeven in Figuur 1.

Figuur 1. De relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken per etnische groep.

Discussie

Dit onderzoek was gericht op gedragsproblemen en psychiatrische trekken bij jongeren met een Nederlandse, Marokkaanse of Turkse achtergrond. Onderzocht werd in hoeverre de groepen van elkaar verschillen en welke rol zelfvertrouwen hierbij speelt. Nederlandse jongeren rapporteren meer problemen met aandacht en hyperactiviteit. Marokkaanse jongeren rapporteren meer gedragsproblemen die te maken hebben met gezag, en Turkse jongeren rapporteren meer problemen met leeftijdsgenoten. Turkse en Marokkaanse jongeren rapporteren meer gevoelens van superioriteit dan Nederlandse jongeren. Ook wordt er een trend zichtbaar waarbij zij meer zelfvertrouwen rapporteren. De relatie tussen zelfvertrouwen en gedragsproblemen is bij alle jongeren hetzelfde. Er is echter wel een trend zichtbaar die erop wijst dat bij Turkse en Marokkaanse jongeren zelfvertrouwen samenhangt met psychopathische trekken, maar bij Nederlandse jongeren niet.

Gedragsproblemen

Wanneer naar de totaalscore van verschillende soorten gedragsproblemen gekeken wordt, blijkt dat Nederlandse jongeren meer gedragsproblemen hebben dan Marokkaanse jongeren. Wanneer naar verschillende soorten gedragsproblemen gekeken wordt, ontstaat echter een meer gedifferentieerd beeld. De enige vorm van gedragsproblemen waarop Nederlandse jongeren hoger scoren dan Turkse en Marokkaanse jongeren zijn problemen met aandacht en hyperactiviteit. Doordat het verschil op deze schaal relatief groot is, is de totaalscore van Nederlandse jongeren hoger dan die van Turkse en Marokkaanse jongeren. Turkse jongeren rapporteren echter meer problemen met leeftijdsgenoten en Marokkaanse jongeren rapporteren meer gedragsproblemen. Dit stemt in zekere mate overeen met de eerste hypothese die stelde dat Turkse en Marokkaanse jongeren meer gedragsproblemen hebben. Uit eerder onderzoek bleek dat met name leerkrachten voor Marokkaanse jongeren meer externaliserende gedragsproblemen rapporteerden (Stevens et al., 2005). In het huidige onderzoek rapporteren de Marokkaanse jongeren zelf ook meer gedragsproblemen. In het onderzoek van Reijneveld et al. (2005) rapporteren ouders meer internaliserende gedragsproblemen voor Turkse en Marokkaanse jongeren. Dat is in dit onderzoek niet bevestigd; er zijn geen verschillen gevonden tussen de groepen in emotionele problemen. Geen van de eerder beschreven onderzoeken (Stevens et al., 2005; Reijneveld et al., 2005) heeft in Nederland verschillen tussen de etnische groepen gevonden in hyperactiviteits- en aandachtsproblemen. In Ierland werd wel gevonden dat immigranten vaker een diagnose Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD) kregen dan Ierse kinderen (Skokauskas, Dunne, Gallogly & Clark, 2010). Een review concludeerde dat kinderen in Groot-Brittannië behorend tot een etnische minderheid minder veelvoorkomende gedragsproblemen hebben (Goodman, Patel & Leon, 2008). De onderzoekers rekenen aandachts- en hyperactiviteitsproblemen tot veelvoorkomende gedragsproblemen. Dit type problemen zou minder voorkomen bij kinderen met een etnische minderheidsachtergrond. Dat stemt tot op zekere hoogte overeen met de bevindingen in het huidige

onderzoek. Er zijn echter teveel tegenstrijdigheden om een eenduidige conclusie te trekken over aandachts- en hyperactiviteitsproblemen. Een verklaring voor het gevonden verschil zou kunnen zijn dat Nederlandse jongeren druk gedrag en een slechte concentratie eerder als problematisch beoordelen dan allochtone jongeren.

Psychopathische trekken

De groepen verschillen niet significant in het totaal aantal psychopathische trekken dat zij rapporteren. Marokkaanse en Turkse jongeren scoren beide echter hoger op Grandioosheid dan Nederlandse jongeren. Dit betekent dat allochtone jongeren meer gevoelens van egoïsme en superioriteit rapporteren. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat er bij deze jongeren sprake is van separatie (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006). Als er sprake is van separatie, kiezen jongeren volledig voor hun etnische cultuur. Dit zou zich kunnen uiten in het zich superieur voelen ten opzichte van anderen. Er zijn ook een aantal factoren waarop Nederlandse jongeren hoger scoren dan Turkse jongeren. Dit zijn de schalen Impulsiviteit en Leugenachtigheid. Nederlandse jongeren vertonen impulsiever gedrag, zijn vaker geneigd om te liegen en hebben een levensstijl die meer gekenmerkt wordt door impulsiviteit en het niet inzien van de consequenties van het eigen gedrag (Hare, 2003). Dit stemt overeen met de bevinding dat Nederlandse jongeren meer aandachts- en hyperactiviteitsproblemen hebben. In eerder onderzoek werd echter geen verschil tussen Nederlandse en allochtone jongeren gevonden in scores op impulsiviteit (Asscher et al., 2014). Uit eerder onderzoek van Asscher en collega's (2014) bleek ook dat Nederlandse jongeren meer CU-trekken hadden dan allochtone jongeren. In dit onderzoek werden echter geen verschillen tussen Nederlandse, Marokkaanse en Turkse jongeren gevonden op de schalen die CU-trekken meten. Het huidige onderzoek bevestigt dus niet wat eerder gevonden is. De tweede hypothese, die op basis van het social defeat model stelde dat allochtone jongeren meer psychopathische trekken zouden hebben dan Nederlandse jongeren, wordt verworpen. Een verklaring voor het verschil met resultaten uit eerder onderzoek zou kunnen zijn dat het eerdere onderzoek uitgevoerd werd bij jongeren die wegens geweldsmisdrijven gedetineerd waren, terwijl aan dit onderzoek jongeren uit de algemene populatie meegewerkt hebben.

Het social defeat model

De groepen verschilden niet significant in hun scores op zelfvertrouwen. Er werd echter wel een trend zichtbaar, waarbij - in tegenstelling tot de hypothese - de Nederlandse groep minder zelfvertrouwen rapporteert dan de Marokkaanse en Turkse groep. De derde hypothese stelde dat Nederlandse jongeren meer zelfvertrouwen zouden hebben. Eerder onderzoek concludeerde dat toewijding aan een etnische identiteit het zelfvertrouwen versterkt (Wissink et al., 2008; Syed & Juang, 2014). Dat de allochtone jongeren in dit onderzoek hoger lijken te scoren op zelfvertrouwen, kan erop wijzen dat zij trots zijn op hun etniciteit. Dit stemt overeen met de bevinding dat allochtone jongeren meer gevoelens van

superioriteit hebben. Dit zou een buffer kunnen vormen tegen psychosociale en gedragsproblemen (Wissink et al., 2008; Selten & Cantor-Graae, 2005).

Uit het huidige onderzoek blijkt dat een hoog zelfvertrouwen samenhangt met minder gedragsproblemen en minder psychopathische trekken. Hoewel allochtone jongeren meer zelfvertrouwen lijken te hebben, rapporteren Turkse jongeren meer problemen met leeftijdsgenoten en Marokkaanse jongeren meer gedragsproblemen. Verwacht werd dat zelfvertrouwen met name bij allochtonen een buffer zou vormen tegen gedragsproblemen en psychopathische trekken. De relatie tussen zelfvertrouwen en gedragsproblemen is echter hetzelfde voor de verschillende etnische groepen. Ongeacht de etnische achtergrond van de jongeren geldt dat een hoog zelfvertrouwen samenhangt met minder gedragsproblemen. Dit zou betekenen dat het social defeat model niet van toepassing is op gedragsproblemen. Dit lijkt ook te gelden voor de relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken. Er wordt echter wel een trend zichtbaar, die erop wijst dat er alleen bij allochtone jongeren een relatie is tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken. Dit geldt het sterkst voor de Marokkaanse jongeren. Een verklaring voor het niet vinden van een significant effect van etniciteit op de relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken zou kunnen zijn dat de Turkse groep tussen de Nederlandse en de Marokkaanse groep scoort. Wanneer de Nederlandse en Marokkaanse groep met elkaar vergeleken worden, wordt mogelijk wel een significant modererend effect van etniciteit gevonden op de relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken.

Opvallend is dat bij Marokkaanse jongeren samenhang werd gevonden tussen psychopathische trekken en zelfvertrouwen, maar bij Turkse jongeren niet. Beide groepen jongeren vormen een etnische minderheid in Nederland. In eerder onderzoek werd echter eveneens een verschil gevonden tussen Turkse en Marokkaanse jongeren (Wissink et al., 2008). Marokkaanse jongeren identificeerden zich sterker met hun etnische achtergrond dan Turkse jongeren. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat Marokkaanse jongeren een negatiever imago hebben in Nederland. Zo werden zij door Nederlanders als minst vriendelijke etnische groep beschouwd (Oudenhoven, 2002) en gaven Marokkaanse jongeren zelf aan zich negatief behandeld te voelen door de Nederlandse maatschappij (Pels, 2003). Wellicht leidt dit ertoe dat Marokkaanse jongeren een sterkere etnische identiteit ontwikkelen en meer social defeat ervaren.

Het social defeat model is gebaseerd op de aanname dat allochtone jongeren zich een buitenstaander voelen in de samenleving (Veling, Hoek, Wiersma & Mackenbach, 2010). Dit zou komen door de ervaring van discriminatie (Vedder, 2008) en een slechtere sociaal-economische positie in de maatschappij dan autochtonen (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012). Deze variabelen zijn in dit onderzoek niet gecontroleerd. Het zou zo kunnen zijn dat de aannames van het social defeat model in de onderzochte populatie niet aanwezig waren. Wanneer de sociaal-economische positie van alle jongeren vergelijkbaar is, en de allochtone jongeren geen discriminatie ervaren, is er geen sprake van social defeat. Dit zou kunnen verklaren waarom in dit onderzoek het social defeat model voor gedragsproblemen niet bevestigd is.

Beperkingen

Dit onderzoek kent verschillende beperkingen waardoor voorzichtigheid geboden moet worden bij het interpreteren van de resultaten. Het huidige onderzoek heeft etniciteit als maat gebruikt om groepen in te delen. Er is echter niet gekeken naar etnische identiteit. Wellicht zijn er jongeren die op basis van hun geboorteland of dat van hun ouders of grootouders in de Marokkaanse of Turkse groep ingedeeld zijn, die zichzelf als Nederlander beschouwen. Het is waarschijnlijk dat zij niet de negatieve gevolgen ervaren van het behoren tot een etnische minderheid. Dit is een mogelijke verklaring voor het niet vinden van een modererend effect van etniciteit op de relatie tussen zelfvertrouwen en gedragsproblemen.

Het onderzoek is uitgevoerd op middelbare scholen in verschillende regio's. Dit heeft zich echter beperkt tot de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Zeeland. Het merendeel van de scholen stond in de Randstad. Wellicht geeft dit een vertekend beeld en kunnen de resultaten niet gegeneraliseerd worden naar de algemene populatie van jongeren in Nederland. Veel scholen wilden niet meewerken aan het onderzoek. Als reden hiervoor gaven ze veelal tijdgebrek aan. Het is echter ook mogelijk dat er sprake is van een selectie bias. Dit zou kunnen betekenen dat met name scholen waar probleemjongeren op zitten niet mee gewerkt hebben aan het onderzoek.

De jongeren die de vragenlijsten invulden, zijn afkomstig uit de normale, niet-klinische populatie. Slechts een klein deel van hen had daadwerkelijk gedragsproblemen of psychopathische trekken. Er is gekeken naar samenhang tussen verschillende variabelen. Hieruit kunnen geen conclusies getrokken worden over causaliteit. Een nadeel van dit onderzoek is ook dat de schalen van de SDQ waarbij verschillen tussen etnische groepen gevonden werden – namelijk Problemen met leeftijdsgenoten en Gedragsproblemen – een lage betrouwbaarheid hadden. Dit zou de resultaten kunnen beïnvloeden. De resultaten zouden eveneens vertekend kunnen zijn doordat er gebruik gemaakt is van zelfrapportage. Eerder bleek dat jongeren en hun ouders anders rapporteren (Vollebergh et al., 2005). Wellicht is er in dit onderzoek ook sprake van onderrapportage door de jongeren zelf. Sociale wenselijkheid zou hiervan een oorzaak kunnen zijn.

Implicaties en aanbevelingen

Dit onderzoek werpt een nieuw licht op het voorkomen van gedragsproblemen en psychopathische trekken bij allochtone en autochtone jongeren in een algemene populatie. Eerder onderzoek heeft zich met name op gedetineerde jongeren gericht. Het is echter nog niet duidelijk in hoeverre psychopathische trekken voorkomen bij verschillende jongeren in de normale populatie, doordat de meetinstrumenten niet voldoende betrouwbaar waren en de bevindingen niet overeen lijken te stemmen met eerder onderzoek. Wellicht ontstaat er een duidelijker beeld wanneer er meerdere informanten bij het onderzoek betrokken worden en er niet alleen gebruik gemaakt wordt van zelfrapportage.

Niet eerder werd er onderzoek gedaan naar de toepasbaarheid van het social defeat model op gedragsproblemen en psychopathische trekken. De resultaten van dit onderzoek wijzen erop dat het social defeat model niet van toepassing is op gedragsproblemen. De relatie tussen zelfvertrouwen en gedragsproblemen is voor de onderzochte groepen hetzelfde. Het beeld over de relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken is genuanceerder. Er lijkt voor de Marokkaanse groep een relatie tussen zelfvertrouwen en psychopathische trekken te zijn. Vervolgonderzoek kan wellicht het verschil tussen de Marokkaanse en Turkse groep nader onderzoeken.

De voorwaarden waarop het social defeat model gebaseerd is, zijn in dit onderzoek niet gecontroleerd. Wanneer er in de toekomst nog onderzoek gedaan zal worden naar het social defeat model, is het aan te raden de aannames van het model mee te nemen in het onderzoek en daarbij etnische identiteit als maat te gebruiken voor het onderscheiden van de etnische groepen.

Met dit onderzoek is getracht helder te krijgen welke factoren samenhangen met gedragsproblemen en psychopathische trekken. De nadruk lag hierbij op etniciteit en social defeat als verklarende mechanismen. Dit onderzoek is echter niet in staat gebleken een compleet beeld te schetsen van de factoren die een rol spelen bij het ontstaan van gedragsproblemen en psychopathische trekken. Hiervoor is meer en uitgebreider onderzoek noodzakelijk. Hoewel het beeld nog niet volledig is, toont het huidige onderzoek wel trends aan die erop wijzen dat allochtone jongeren meer zelfvertrouwen hebben en dat zelfvertrouwen slechts bij deze jongeren een relatie heeft met psychopathische trekken.

Referenties

- Andershed, H., Kerr, M., Stattin, H., & Levander, S. (2002). Psychopathic traits in non-referred youths: Initial test of a new assessment tool. In E. Blaauw, & L. Sheridan, (Eds.), *Psychopaths: Current international perspectives* (pp. 131-158). Den Haag: Elsevier.
- Asscher, J. J., Deković, M., Wissink, I. B., Van Vugt, E. S., Stams, G. J. J. M., & Manders, W. A. (2014). Ethnic differences in the relationship between psychopathy and (re)offending in a sample of juvenile delinquents. *Psychology, Crime and Law*, 20, 152-165.
- Asscher, J. J., van Vugt, E. S., Stams, G. J. J. M., Deković, M., Eichelsheim, V. I., & Yousfi, S. (2011). The relationship between juvenile psychopathic traits, delinquency and (violent) recidivism: A meta-analysis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52, 1134-1143.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity and adaptation. *Applied psychology: An international review*, 55, 303-332.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013a). *Verdachten; delictgroep, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering*. Verkregen op 7 januari 2014, van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=81947NED&D1=54,60-65&D2=0&D3=0&D4=1,3-9&D5=1&HD=130301-1626&HDR=G4,G1,G2,T&STB=G3>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013b). *Bevolking; kerncijfers*. Verkregen op 4 januari 2014, van [http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37296ned&D1=25-51&D2=0,10,20,30,40,50,\(1-1\)-1&VW=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37296ned&D1=25-51&D2=0,10,20,30,40,50,(1-1)-1&VW=T)
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013c). *Halt-jongeren; delictgroep, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering*. Verkregen op 7 januari 2014, van <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71930NED&D1=0-1,6,11-13,18,23&D2=a&D3=0&D4=1,3-9&D5=1&HD=100630-0938&HDR=G4,G2,T&STB=G1,G3>
- Farrington, D. P., Ullrich, S., & Salekin, R. T. (2010). Environmental influences on child and adolescent psychopathy. In R. T. Salekin, & D. R. Lynam (Eds.), *Handbook of child and adolescent psychopathy* (p. 202-230). New York: The Guilford Press.
- Feilhauer, J., & Cima, M. (2013). Youth psychopathy: Differential correlates of callous-unemotional traits, narcissism, and impulsivity. *Forensic Science International*, 224, 1-7.
- Gijsberts, M., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2012). *Jaarrapport integratie 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Goodman, A., Patel, V., & Leon, D. A. (2008). Child mental health differences amongst ethnic groups in Britain: A systematic review. *BMC Public Health*, 8, 258-268.
- Hare, R. D. (2003). *The Hare Psychopathy Checklist-Revised (2nd Ed.)*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Larsson, H., Viding, E., & Plomin, R. (2008). Callous-unemotional traits and anti-social behavior:

- Genetic, environmental, and early parenting characteristics. *Criminal Justice and Behavior*, 35, 197-211.
- Lynam, D. R., Charnigo, R., Moffitt, T. E., Raine, A., Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (2009). The stability of psychopathy across adolescence. *Development and Psychopathy*, 21, 1133-1153.
- Lynam, D. R., Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (2008). The stability of psychopathy from adolescence into adulthood: The search for moderators. *Criminal Justice and Behavior*, 35, 228-243.
- Muñoz, L. C., & Frick, P. J. (2012). Callous-unemotional traits and their implication for understanding and treating aggressive and violent youths. *Criminal Justice and Behaviour*, 39, 794-813.
- Oudenhoven, J. P. van (2002). *Nederlanders over andere volken. Interim-rapport: Enkele empirische gegevens*. Groningen/Hilversum: RUG/Teleac/NOT.
- Pels, T. (2003). The question of respect: Socialization and misconduct of Moroccan boys in the Netherlands. *Netherlands' Journal of Social Sciences*, 39, 126-141.
- Phalet, K., Van Lotringen, C., & Entzinger, H. (2000). *Islam in de multiculturele samenleving: Opvattingen van jongeren in Rotterdam*. Utrecht: European Research Centre on migration and Ethnic Relations.
- Reijneveld, S. A., Harland, P., Brugman, E., Verhulst, F. C., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Psychosocial problems among immigrant and non-immigrant children. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 14, 145-152.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: Princeton University Press.
- Selten, J. P., & Cantor Graae, E. (2005). Social defeat: Risk factor for schizophrenia? *British Journal of Psychiatry*, 187, 101-102.
- Skokauskas, N., Dunne, M., Gallogly, A., & Clark, C. (2010). Ethnic minority populations and child psychiatry services: An Irish study. *Children and Youth Services Review*, 32, 1242-1245.
- Stevens, G. W. J. M., Pels, T. V. M., Vollebergh, W. A. M., Bengi-Arslan, L., Verhulst, F. C., & Crijnen, A. A. M. (2005). Emotionele problemen en gedragsproblemen bij Marokkaanse, Turkse en Nederlandse 4- tot 18-jarigen in Nederland. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 47 (11), 779-786.
- Syed, M., & Juang, L. P. (2014). Ethnic identity, identity coherence, and psychological functioning: Testing basic assumptions of the developmental model. *Cultural diversity and ethnic minority psychology*, 20, 176-190.
- Vedder, P (2008). Cultuur, acculturatie en afwijkende ontwikkeling. In Prins, P. J. M., & Braet, C. (Eds.), *Handboek klinische ontwikkelingspsychologie* (p. 209-228). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Veen, V. C., Stevens, G. W. J. M., Andershed, H., Raaijmakers, Q. A. W., Doreleijers, T. A. H., &

- Vollebergh, W. A. M. (2011). Cross-ethnic generalizability of the three-factor model of psychopathy: The Youth Psychopathic Traits Inventory in an incarcerated sample of native Dutch and Moroccan immigrant boys. *International Journal of Law and Psychiatry*, *34*, 127-130.
- Veling, W., Hoek, H. W., Wiersma, D., & Mackenbach, J. P. (2010). Ethnic identity and the risk of schizophrenia in ethnic minorities: A case-control study. *Schizophrenia Bulletin*, *36*, 1149-1156.
- Verhulst, F. C. (2009). Principes. In F. C. Verhulst, & F. Verheij (Eds.), *Kinder- en Jeugdpsychiatrie: Onderzoek en diagnostiek* (p. 22-82). Assen: Van Gorcum.
- Viding, E., & Larsson, H. (2010). Genetics of child and adolescent psychopathy. In R. T. Salekin, & D. R. Lynam (Eds.), *Handbook of child and adolescent psychopathy* (p. 113-134). New York: The Guilford Press.
- Vollebergh, W. A. M., Ten Have, M., Dekovic, M., Oosterwegel, A., Pels, T., Veenstra, R., De Winter, A., Ormel, H., & Verhulst, F. (2005). Mental health in immigrant children in the Netherlands. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *40*, 489-496.
- Widenfelt, B. van, Goedhart, A., Treffers, P., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child and Adolescent Psychiatry*, *12*, 281-289.
- Wissink I. B., Deković, M., Yağmur, S., Stams, G. J., & De Haan, M. (2008). Ethnic identity, externalizing problem behaviour and the mediating role of self-esteem among Dutch, Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch adolescents. *Journal of Adolescence*, *31*, 223-240.